

Pécsi Tudományegyetem
Filozófia Doktori Iskola
A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Boros János

Belovai György

SZEMBENÉZNI A MÁSIKKAL

A vendégbarátságról Jacques Derrida filozófiájában

Tézisfüzet

Témavezető: Prof. Dr. Orbán Jolán egyetemi tanár

Pécs, 2023

Tartalomjegyzék

I. A disszertáció kiindulópontja és célkitűzése.....	3
II. A disszertáció felépítése	6
III. Következtetések	11
IV. Korábbi publikációim a témában.....	12

I. A disszertáció kiindulópontja és célkitűzése

Az 1980-as évek végétől egyre többen tették fel a kérdést Jacques Derridának: „mi is valójában a dekonstrukció?” Egyrészt, úgy gondolhatnánk, hogy a kérdés aktualitásával kissé megcsúsztak, hiszen a dekonstrukció (legkésőbb) az 1967-es *De la grammatologie* (Grammatológia) publikálásával végérvényesen eljutott oda, amit filozófiának hívunk, valamint meghatározó része lett a filozófia diszkusszióknak (néha heves vitáktól sem mentesen). Másrészt, ha ismerjük a derridai dekonstrukció alap gondolatát, már maga a kérdés, hogy „mi is valójában a dekonstrukció (lényege)?” önmagában értelmetlennek mutatkozik. Hiszen a „mi az X lényege?” legjobb esetben is zavarba ejtő és kerülendő kérdésfeltevés a dekonstruktív gondolkodás számára, ahol a konstrukcióval (ami konstruálva van, tehát nem természetes) szemben a (végső, definitív, „természetes”) lényeg értelmezhetetlen, sőt értelmetlen. Mégis bizonyos szempontból megvolt a létjogosultsága az említett kérdésnek. Az 1980-as évek derekán még a dekonstrukciót jól ismerők is reflexióra kényszerültek a legújabb Derrida-szövegek kapcsán. Derridának a korszakban megjelent írásai immár explicit módon foglalkoztak vallási, etikai, jogi és politikai témákkal. Derrida olyan kérdésekre reflektált és olyan kérdéseket tett fel, amik arra ösztönözték az olvasóit, hogy feltegyék a kérdést: ez is dekonstrukció? Úgy gondolom, hogy nem csak, hogy ez is dekonstrukció, de ha meg kell kockáztatnunk egy választ, arra a kérdésre, hogy „mi is a dekonstrukció?”, akkor azt kell, hogy mondjuk: ez csak „igazán” a dekonstrukció. Ezt Derrida is alátámasztja, amikor a következő választ adja a „miként halad a dekonstruálás” kérdésre 2004-ben: "Először is, a másikhoz kell fordulni. (...) a dekonstrukció mindenekelőtt a tisztelet és a szeretet gesztusa."¹

A másik tisztelete és szeretete. Ki ez a másik? A szöveg, az emberi másik, az állati másik, vagyis egyszerűen az, aki vagy ami nem önmagam. A dekonstrukció meglátásom szerint mindig és eleve, sőt kizárólag a másik felé való fordulásban tud „működni”. Hívjuk ezt a másikat pótléknak vagy Idegennek, a dekonstrukció ez alapján – hogy egy kisebb képzavarral éljek – valóban hű maradt önmagához Derrida szövegeiben az 1960-as évektől egészen Derrida 2004-es haláláig. Ugyan csak a már említett időszakban (az 1980-as évektől kezdődően) találkozhatunk a vendégbarátság kifejezéssel Derrida szövegeiben, mégis ez az a „fogalom”, amelyik talán a leginkább alátámasztja a dekonstrukció azon meghatározását, miszerint az a szeretet- és tiszteletteljes másikhoz való fordulással kezdődik. Értekezésemben amellet érvelek és

---

¹ DERRIDA, Jacques: *Írásra vagyok ítélve. Franz-Olivier Griesbert beszélgetése*, Ford.: ORBÁN Jolán, Jelenkor, 2005. október, 959.

azt igyekszem bizonyítani, hogy a vendégbarátság egyfajta szellemként kísérti a derridai szövegeket egészen a legkorábbiaktól (pl. *Violence et métaphysique, De la grammatologie*) az utolsó publikált írásokig (pl. *Voyous, Le « concept » du 11 septembre*). Emellett a vendégbarátság vizsgálata nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a kései derridai gondolkodás tétjét megértsük. Tézisem szerint egy vallási-etikai-jogi-politikai dimenzióval átszőtt gyakorlati feszültség jellemzi Derrida kései filozófiáját, ami a szigorúan vett filozófiai közegen túl is hat.

Pontosan ez a feszültség játszik közre abban is, hogy a *hospitalité* francia kifejezésnek a vendégbarátság fordítását használom a dolgozatomban. A magyar Derrida-irodalomban a vendégbarátság mellett megjelenik a vendégszeretet fordítás is.² Nem gondolom, hogy a vendégszeretet kevésbé lenne megfelelő fordítás (hiszen talán a köznyelvben is elterjedtebb a vendégszeretet kifejezés, mint a vendégbarátság). Sőt, a vendégszeretet is alkalmas arra, hogy kifejezze azt a belső feszültséget, amire Derrida mutatott rá, amikor megalkotta *hostipitalité* kifejezést. Derrida Emile Benveniste-re hivatkozva a *hospis* latin szó etimológiai vizsgálatával jelzi a feloldhatatlan ellentmondást: egyrészt a *pet, ipse* kifejezést, ami a személyes és családi identitást (az önmagát, a ház urát) jelenti, valamint a *hostis* kifejezést, ami az ellenséget jelenti és mutatja a befogadó (*host*) viszonyát a vendéghez.³ A *hostipitalité* magyar fordításában mint vendégszeretetgyűlölet is megmutatkozik ez a feszültség.⁴ Dolgozatomban azonban fontos szerep jut Derrida Schmitt-olvasatának és a barát-ellenség distinkció destabilizálásának. Ezért a vendégbarátság kifejezést használom, még inkább utalva ezzel a barát-ellenség ellentétpár dekonstruálására. Ebben a formában megjelenik a Benveniste által is említett *hostis*, ellenség alakja is a *hostipitalité*ben mint vendégbarátságellenségeskedésben. A magyar Derrida-irodalomban Kicsák Lóránt szövegeiben is a vendégbarátság kifejezést használja.⁵ A Derrida szövegeiben megjelenő vendégbarátságot korábban több szerző is vizsgálta és továbbgondolta. A külföldiek közül ki kell emelnem Simon Critchley-t, aki leginkább a Lévinas-Derrida kapcsolaton keresztül tárgyalta a szövegeiben a vendégbarátságot, valamint azt a John D. Caputot, akinél a vendégbarátság a dekonstrukció sajátos oldala (vallásos dimenzió, *weak theology*) felől nyer értelmet és

---

² Azokban az idézetekben, ahol a már meglévő magyar fordítás a vendégszeretet kifejezést használja, ott meghagytam ezt a formát.

³ DERRIDA, Jacques: *De l'hospitalité*. Calmann-Lévy, Paris, 1998. 45.

⁴ Az 1995. december 13-án tartott szemináriumi előadás szövege ezzel a címmel jelent meg magyarul a *Ki az anya?* kötetben. DERRIDA, Jacques: *Vendégszeretetgyűlölet*, In. *Ki az anya?* Ford. BOROS János – CSORDÁS Gábor – ORBÁN Jolán, Jelenkor, Pécs, 1997. 59-91.

⁵ Vö. KICSÁK Lóránt: *A vendégbarátságról – jelen időben*, In. *Filozófiai üdvtechnikák*, Liget Műhely Alapítvány, Budapest, 2020. 103-134.

nyitja meg a további értelmezések lehetőségét.⁶ A magyar közegben Kicsák Lóránt foglalkozott a vendégbarátsággal és annak etikai, politikai implikációival több cikkében, konferencián elhangzott előadásában és önálló kötetben.⁷

A disszertáció megírása során arra törekedtem, hogy minden fejezetben az elérhető legfrissebb szakirodalmat használjam. Emellett, ahhoz, hogy a Derrida szövegeinek egymásra utaltságát és filozófiájának alakulását nyomon követhessük, felbecsülhetetlen segítségnek számít a *Derrida Seminars Translation Project (DSTP)* munkája.⁸ A *DTSP* célja, hogy Derrida szemináriumi előadásainak szövegeit rendszerezve kiadja francia és angol nyelven. A *DTSP*-nek köszönhetően a vendégbarátság-filozófia vizsgálatához olyan nélkülözhetetlen szövegek váltak elérhetővé, mint pl. a *La bête et le souverain* kurzus előadásai, vagy éppen a közelmúltban megjelent *Hospitalité* két-két kötetben.⁹ A legtöbb fejezet struktúrája Derrida szövegeinek szoros olvasása mellett más gondolkodók szövegeivel való kritikai összehasonlításából áll össze. Derrida szövegeinél mindvégig igyekeztem az eredeti francia kiadások alapján idézni. Ahol az lehetséges volt, a francia eredeti mellett jelöltem a magyar kiadást is. Azokban az esetekben, amikor nem adtam meg a hivatkozásban magyar kiadást és fordítót, ott a főszövegben olvasható idézeteket én fordítottam. Legtöbb esetben és amikor az érvelésem alátámasztása miatt fontosnak találtam, a lábjegyzetben idéztem az eredeti francia (más szerzőknél angol) szöveghelyet.

---

⁶ CRITCHLEY, Simon: *The Ethics of Deconstruction. Derrida and Levinas*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2014.

CAPUTO, John D.: *The Prayers and Tears of Jacques Derrida*. Indiana University Press, Bloomington, 1997.

⁷ KICSÁK: *Filozófiai üdötechnikák... i. m.*

KICSÁK Lóránt: *A dekonstrukció mint politikai filozófia*. In: *Lábjegyzetek Platónhoz 14. Az agresszió*. Szerk.: LACZKÓ Sándor. Státus Kiadó, Szeged, 2016.

KICSÁK Lóránt: *Közösség, önvédelem, önkorlátozás – Az autoimmunitás és autoimmunizáció etiko-politiko-ontológiája I.*, Performa, 2022. 13. 3. Web: <http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/id/eprint/7549>

⁸ Miután az Editions Galilée kiadónál több kötet is megjelent, az a döntés született, hogy a projektet az Editions du Seuil kiadónál folytatják, és egy részben új szerkesztőséget hoznak létre Katie Chenoweth (Princeton Egyetem) főszerkesztése alatt, amely nagyrészt átfedésben van a DSTP fordítói csapatával: Geoffrey Bennington (Emory University, USA), Pascale-Anne Brault (DePaul University), Peggy Kamuf (Emerita, University of Southern California), Ginette Michaud (Université de Montréal, Kanada), Michael Naas (DePaul University), Elizabeth Rottenberg (DePaul University), Rodrigo Bueno Therezo (Albert-Ludwigs-Universität Freiburg) és David Wills (Brown University). A szemináriumok egy új gyűjteményben, a "Bibliothèque Derrida" című kötetben jelennek meg, amely Derrida más munkáinak kiadását is tartalmazza. A projekt weboldala: <https://derridaseminars.org/index.html>

⁹ DERRIDA, Jacques: *Séminaire La bête et le souverain I. Volume I (2001-2002)*, Galilée, Paris, 2008.

DERRIDA, Jacques: *Séminaire La bête et le souverain II. Volume II (2002-2003)*, Galilée, Paris, 2010.

DERRIDA, Jacques: *Hospitalité, VOLUME I, Séminaire (1995-1996)*, Seuil, Paris, 2021.

DERRIDA, Jacques: *Hospitalité, VOLUME II, Séminaire (1996-1997)*, Seuil, Paris, 2022.

II. A disszertáció felépítése

A disszertációt három nagyobb részre tagolom. Mindegyik rész több fejezetből épül fel, amelyek mindegyike felfogható egy-egy résztézisként is, amely speciális kérdésekkel foglalkozik, miközben ezek egyszerre beépülnek abba az ívbe is, ami a disszertáció főtézisét jelenti.

Az első nagyobb blokk egy (alaptalan) alapot próbál biztosítani a további vizsgálódásokhoz és megteremteni annak a lehetőségét, hogy az itt tárgyalt kérdéseket a következő fejezetekben sikeresen kibonthassuk és mélyebben értelmezhesük. Ehhez az első fejezetben a derridai filozófia korszakolásának problematikusságára mutatok rá. A rivális álláspontok közül leginkább elfogadhatónak és a tézisem szempontjából hasznosíthatónak Clayton Crockettét és Catherine Malabou-ét tartom (*schème moteur de la plasticité*).¹⁰ Amellett érvelek, hogy Derrida filozófiájában valójában nem következett be egy „etikai fordulat” az 1980-as években, hanem ez a bizonyos fordulat, amelyet inkább nevezhetnénk hangsúlyeltolódásnak, a szövegeken kívül következett be, vagyis a Derrida-értelmezésekben, a derridai szövegek olvasásában. Ez az álláspont hidat képez a két véglet között: amelyik azt állítja, hogy a derridai életmű egy változásoktól mentes, végig koherens a tárgyalt problémák felől nézve; illetve amelyik azt állítja, hogy egy bizonyos ponton határozott vonalat húzhatunk az életműn belül. Álláspontom alapján, miszerint az értelmezések „fordulatára” kell helyeznünk a hangsúlyt, érthetőbben kerülhet bemutatásra az a folyamat is, ami a dekonstrukció 1980-as évekbeli angolszász (különösen amerikai) recepciójában történt. Arra igyekszem rámutatni, hogy a vallási dimenzió erősödésével Derrida szövegeiben, hogyan alakul ki a dekonstrukció egy újfajta vallási, sőt teológiai továbbgondolása az Egyesült Államokban. Mindez azért fontos, mert ezzel vizsgálhatóvá válik a kései Derrida szövegek egy állandó motívuma: a messianikusság. A messianikusság ráadásul ismét megteremti azt a feszültséget, amit a korszakolás problémájánál már említettem: mennyire enged és ellenáll a malabou-i értelemben vett plasztikusságnak a messiási itt tárgyalt egyedi „formája”. Végül amellett érvelek, hogy a messianikusság csak egyike azoknak a neveknek, amikkel a vendégbarátság filozófiájának gondolatiságát illethetjük. Vagy, ha úgy tetszik, egyike a vendégbarátság formáinak, alakjainak.

Hogy a vendégbarátság filozófiája mennyire tekinthetünk úgy, mint egy végtelen formára, vagy alaktalan alakra, azt a második fejezetben tárgyalom

---

¹⁰ Vö. CROCKETT, Clayton: *Derrida after the End of Writing. Political Theology and New Materialism*. Fordham University Press, New York, 2018.; MALABOU, Catherine: *La Plasticité au soir de l'écriture: Dialectique, destruction, déconstruction*. Léo Scheer, Paris, 2005.

részletesebben. Ebben a fejezetben egy újabb név kerül a vendégbarátság listájára: a platóni khóra. Derrida egy radikálisan új olvasatát adja a platóni khórának, amely így etikai és etiko-politikai értelmezést nyer.¹¹ Feltehetjük azonban a kérdést, hogy ez a radikálisan új olvasat egy radikálisan váratlan pillanatban jelentkezik a derridai életműben? Ennek a megválaszolására Herman Rapaport elméletét mutatom be, akivel azonban csak részben értek egyet.¹² Rapaport értelmezése szerint Derrida *Khóra*-esszéje valójában a husserli eredet-problémáról írt egyik legkorábbi szövegének a folytatásaként olvasható. Ez egy alkalmazható álláspont és segíthet összekötni Derrida legkorábbi gondolati korszakát a *Khóra* időszakával. Mégis, amennyiben a vendégbarátságot tesszük meg vizsgálódásunk origójának, akkor érdekesebb az eredet-probléma helyett azt hangsúlyoznunk, hogy a *Khóra*-esszében Derrida khóra-meghatározása a legegyszerűbben így írható le: befogadás. Így a *Timaios* egy bizonyos részlete már nem kozmogóniai fejtegetésként fogható fel, hanem etiko-politikaiként. Mint hangsúlyozom a fejezetben, ez egy rendkívül fontos pillanat a derridai életműben. A dekonstrukció vallási dimenziójának tárgyalása és a khóra-kérdés vizsgálata megteremti annak a lehetőségét, hogy a továbbiakban a dekonstrukcióra etiko-politikai gyakorlatként tekinthessünk.

A második nagyobb részben a vendégbarátság-filozófia három olyan területét vizsgálom, ahol Derrida gondolatait más szerzőkkel való polemizálása kapcsán világhatjuk meg igazán. A poétikai (3. fejezet), politikafilozófiai (4. fejezet) és etiko-politikai (5. fejezet) ütközőpontok mindegyikét úgy értelmezhetjük, mint a másikkal való viszonyom megalapozásának lépéseit.

A dolgozat harmadik fejezetében amellet érvelek, hogy Derrida Paul Celan költészetének értelmezésével egy meghatározó ponton szakad el egyik „mesterétől”, Martin Heideggertől. Először is azt a kontextust mutatom be, ahol a képzelt-és-valós párbeszéd a három gondolkodó, Celan, Heidegger és Derrida között létrejött. Celan költészetét Heidegger és Derrida különbözően értelmezték, ami bizonyítja azt is, hogy a másikkal való viszonyom problémáját is máshogyan látták. A fejezetben a nyelv és a vers ellentétes értelmezései kapcsán mutatok rá arra, hogy Derrida vendégbarátság-filozófiája mennyiben különbözik a heideggeri filozófiától. Amellet érvelek, hogy Derrida Celan poézisében ismeri fel azokat a motívumokat, amelyek azután túlmutatva a Heideggerrel való szembenálláson, a saját filozófiájába beépülve a vendégbarátság megkerülhetetlen gondolataivá lesznek. Ebből a szempontból

---

¹¹ Vö. DERRIDA, Jacques: *Khōra*, In: Esszé a névről, Ford.: BOROS János – CSORDÁS Gábor – ORBÁN Jolán, Jelenkor, Pécs, 1995.

¹² RAPAPORT, Herman: *Deregionalizing Ontology: Derrida's Khōra*, Derrida Today, 1(1), 2008.

vizsgálom az egynyelvűség-többnyelvűség problémát, valamint azt, hogy miért számít megkerülhetetlennek Derrida kései filozófiájának megértéséhez, hogy Derrida a verset – Celant követve – dialógusként gondolta el. A fejezetben láthatjuk, hogy a befogadó khóra és a messianikusság gondolata, hogyan helyezhető harmóniába a Celan-olvasattal. A vendégbarátság poétikai oldala másrészt úgy jelenik meg mint szuverenitás-kritika. A dialógusként elgondolt vers leszámol a szuverenitással, azzal, hogy nem fogad el egy felsőbbrendű Egyet. Viszont a dialógus két félt feltételez: az Én-t és a másikat.

Ki ez a másik, akihez a vers szól? Barát? Ellenség? A negyedik fejezetben amellet érvelek, hogy Derridának szüksége volt a politikafilozófia egyik klasszikus ellentétpárjának destabilizálására ahhoz, hogy a vendégbarátság-filozófia bevezethesse a (feltétel nélküli) Idegen alakját. Derrida a schmitti barát-ellenség distinkció dekonstruálja a *Politiques de l'amitié* című könyvében.¹³ Először azt vizsgálom, hogy mennyire számított radikálisan váratlan lépésnek (ahogyan azt a khóra esetében is láttuk) a Schmitt-olvasat. Álláspontom szerint, annak ellenére, hogy a kor filozófiai közegében meglepetésként hatott, hogy egy elismert gondolkodó komoly kritikai olvasás alá vonja Carl Schmitt szövegeit – ennyiben Derrida valóban tekinthető egy folyamat (kritikai Schmitt-recepció a filozófiában, politikatudományban) elindítójának – a disszertációban tárgyalt problémák már bizonyítják, hogy Derrida számára megkerülhetetlen volt a szuverenitás-kritika szempontjából, hogy dekonstruktív olvasatnak vesse alá Schmitt szövegei közül a *Politikai teológiát*¹⁴ vagy éppen *A politika fogalmát*¹⁵. Azt állítom ugyanis, hogy a szuverenitás-kritika poétikai ága mellett megkülönböztethetünk egy politikait is, ami Derrida Schmitt-olvasatában nyer értelmet. Ennek része a barát-ellenség distinkció destabilizálásának és a decizionizmus túllicitálásának vizsgálata. Ennek érdekében részletesen elemzem azt a „taktikát”, amit Derrida a *Politiques de l'amitié*-ben alkalmaz, majd rámutatok arra, hogy a dekonstruktív Schmitt-olvasat hogyan emel be olyan kifejezéseket a vendégbarátság filozófiájának diszkussziójába mint a döntés és a felelősség. A *lexis-praxis* distinkció elemzése és az erőszak problematikájának megjelenése egyértelmű lépésként tekinthető a dekonstrukció etiko-politikai gyakorlatként való felfogásához.

A disszertáció ötödik fejezetében az etiko-politikai ütközőpont vizsgálatát végzem el. Az erőszak problematikája, ami tehát már Derrida Schmitt-olvasatában is

---

¹³ DERRIDA, Jacques: *Politiques de l'amitié, Suivi de l'oreille de Heidegger*, Galilée, Paris, 1994.

¹⁴ SCHMITT, Carl: *Politikai teológia*, Ford.: PACZOLAY Péter, ELTE-ÁJK, Budapest, 1992.

¹⁵ SCHMITT, Carl: *A politikai fogalma*, Ford.: CS. KISS Lajos, Osiris, Budapest 2002.

megjelent a *Force de loi* (Törvényerő) című írásában kulcsszerepet játszik.¹⁶ A *Force de loi* két kisebb szövegre osztható, amelyek közül a második Walter Benjamin *Zur Kritik der Gewalt* (Az erőszak kritikájáról)¹⁷ derridai olvasatát tartalmazza. Első lépésben amellett érvelek, hogy a *Force de loi* több szempontból is speciális szerepet tölt be a derridai gondolkodásban. Egyrészt a keletkezés időpontja miatt „sürgető” problémákra kell reflektálnia, másrészt egy átfogóbb kérdésre is válaszként tekinthetünk a szövegre. Ez a kérdés a „mi a dekonstrukció?”, ez alapján pedig azt állítom, hogy a *Force de loi* egy védőbeszédként is értelmezhető. Emellett természetesen része a vendégbarátság-filozófia etiko-politikai oldalának. Érvélem alapján az etikai és politikai szétválaszthatatlansága és dinamikája, ami a vendégbarátság-filozófiát jellemzi, különösen megmutatkozik Derrida 1989-es szövegében, a *Force de loi*-ban. A schmitti barát/ellenség oppozíció dekonstruálása és a szuverenitáskritika után azt az erőszak-erőszakmentesség ellentétpárt kell vizsgálnunk, amit már érintettünk az előző fejezetben. Ez azért szükséges, mert ezzel egyrészt azt bizonyítjuk, hogy létezik egy „híd” Derrida legkorábbi és kései szövegei között, másrészt felismerhetővé válnak azok az „eszközök”, amelyekkel Derrida már a filozófia szűkebb területéről kilépve a „mindennapi” eseményekre lesz képes reflektálni. A híd: Emmanuel Lévinas gondolkodása. Az eszközök: igazságosság, jog, Másik, ökonómia. A *Force de loi* mellett Derrida egyik legkorábbi szövegét a *Violence et métaphysique*-et elemzem, hogy rámutassak a két szöveg hasonlósága mellett a különbségekre is. Minderre azért van szükség, hogy aláhúzzam, mennyire meghatározó Emmanuel Lévinas filozófiája Derrida gondolkodására. Az erőszak-erőszakmentesség problémakörön belül azonban Derrida sem Benjammal sem Lévinasszal nem ért teljesen egyet az elérhető erőszakmentesség helyett az erőszak ökonómiáját hangsúlyozza. A másik radikális alteritásának lévinasi gondolata mégis nélkülözhetetlen Derrida vendégbarátság-filozófiájának megértéséhez. Azzal azonban, hogy Derrida ennyire erősen támaszkodik Lévinas filozófiájára a dekonstrukció mint etiko-politikai gyakorlat tradicionális értelemben vett mindennapi „használhatóságát” kockáztatja.

Erre hívta fel a figyelmet Richard Rorty is, aki vitatta a dekonstrukció politikai relevanciáját. A disszertáció harmadik nagyobb blokkjának első fejezetében a Rorty-Derrida vitát elemzem, külön kitérve az 1993-ban rendezett „*Deconstruction and Pragmatism*” konferenciára és az ott elhangzott, majd publikált előadások szövegére.¹⁸ A neopragmatizmus és dekonstrukció általános összehasonlításától haladva, Simon

---

¹⁶ DERRIDA, Jacques: *Force de loi. Le „Fondement mystique de l'autorité”*, Galilée, Paris, 1994.; DERRIDA, Jacques: *Törvényerő. „A tekintély misztikus alapja”*, ford.: KICSÁK, Lóránt, L'Harmattan, Budapest, 2016.

¹⁷ BENJAMIN, Walter: *Az erőszak kritikájáról*, ford.: BENCE György In: Angelus Novus. Értekezések, kísérletek, bírálatok, Magyar Helikon, Békéscsaba, 1980.

¹⁸ MOUFFE, Chantal (Ed.): *Deconstruction and pragmatism*, London & New York, Routledge, 1996.

Critchley, Chantal Mouffe és Ernesto Laclau érvei mentén azt igyekszem bemutatni, hogy a különbségekkel szemben inkább a hasonlóságok dominálnak, valamint hangsúlyosabb a közös ambíció, ami a demokrácia szellemében való törekvéseket illeti.

A neopragmatizmus és a dekonstrukció kritikai összehasonlítása megmutatja, hogy Derrida filozófiája politikailag is relevánsnak tekinthető. Azzal, hogy az újabb demokrácia-meghatározások (Mouffe, Laclau) sikeresen alkalmazták a dekonstrukció egyes aspektusait, Derrida szövegeit a globalizáció politikai kihívásaira (pl. nemzetközi jog átalakulása, a nemzetállamok „krízise” és az identitás kérdése) adott válaszként is vizsgálhatjuk. Ebből a szempontból elkerülhetetlen a Habermas-Derrida párbeszéd elemzése a disszertáció hetedik fejezetében. Ehhez Simon Critchley szimmetrikus-aszimmetrikus meghatározását használom.¹⁹ Critchley egy lehetséges közelítési pontként hivatkozik az interszubsztívitás értelmezésére. Critchley arra a meg-állapításra jut, hogy a Másikhoz való viszonyban Habermas és Derrida különböző modelleket alkalmaznak: Habermas szimmetrikusat, Derrida pedig aszimmetrikusat. Úgy gondolom, hogy ez különbségtétel megfelelően mutatja be a különbségeket Habermas és Derrida között, miközben ahhoz is felhasználhatjuk, hogy egy filozófiai tradícióhoz képest elhelyezzük kettejük filozófiáját (pl. a Felvilágosodás hagyományához). Az interszubsztívitás gondolatának derridai és habermasi megközelítése több szállal kötődik Immanuel Kant filozófiai hagyományához. Sőt Derrida, kései filozófiájának egyik kiemelkedő motívumának, a vendégbarátság tisztázásához Kant megkerülhetetlen szövegét *Az örök békét*²⁰ hívja segítségül. A másikhoz való viszonyom elgondolásához Habermas hasonlóan fontosnak tartja Kantot. Azonban egyik filozófus sem követi vakon Kantot; mindketten vitába szállnak vele. A kanti alapokon nyugvó interszubsztívitás szimmetrikus (Habermas) és aszimmetrikus (Derrida) továbbgondolása nem csupán etikai, de jogi és politikai következményeket is von maga után. A vendégbarátság, a tolerancia, a feltétel nélküli alteritás el- és befogadása, a diskurzusetika, az eljövő demokrácia nevei segítségével tisztább képet kaphatunk arról, hogy Derrida kései filozófiája mennyire bizonyult relevánsnak, amikor a 2000-es évekre újra terítékre került nem csak Európa sorsának kérdése, de magának a politikainak a kérdése is.

A disszertáció utolsó fejezetében arra teszek kísérletet, hogy a vendégbarátság-filozófiát a már-már klasszikusnak nevezhető és a dolgozatban bemutatott, szétválaszthatatlan vallási-etikai-jogi-politikai dimenzió túl gondoljuk el. Ehhez egy

---

¹⁹ CRITCHLEY, Simon: *Frankfurt Impromptu – Remarks on Derrida and Habermas*, *Constellations*, 7(4), 2000.

²⁰ KANT, Immanuel: *Az örök béke*, Ford.: BABITS Mihály, Budapest, Helikon, 2019.

kvázi-ökofilozófiai nézőpontot választok és amellet érvelek, hogy a természetet is beemelhetjük a vendégbarátság filozófiájának diszkussziójába. Henry David Thoreau *Waldenjét*²¹ és az amerikai transzcendentalista irányzatot elemezve, amellet érvelek, hogy a természetet (vagy Természetet) tekinthetjük úgy mint a vendégbarátság alakját, amely egyszerre jelenik meg befogadóként és idegenként, valamint elgondolhatjuk a vendégbarátság helyeként is.

III. Következtetések

Az értekezés célja nem egy zárt rendszer bemutatása, nem egy meglévő olvasat analízise, hanem kísérlet egy újabb értelmezési lehetőség megnyitására. A vendégbarátság-filozófia elemzése annak a feszültségnek a fenntartása, amely a dekonstrukció tétjét is adja: az élet megújítását célként kitűzni, a megszokott konvencionalitást megroppantani, kiszabadulni a tradícióból. Ebben az értelemben gondolati rokonságban osztozik a heideggeri destrukcióval (kitörés az élet mindennapiságából). A vendégbarátság-filozófia fenntartja a feszültséget és befurakodik a mindennapiságba, hogy azután veszélyeztesse azt. A vendégbarátság-filozófia több mint karosszékben ülve filozofálgatás: feltétel nélküli megnyílás a lehető legváratlanabb előtt. Mégsem passzív várakozás, hanem éber figyelem és cselekvésre ösztönzés jellemzi. Ahogyan a mitikus filozófiai kígyó marása, úgy Derrida szövegeinek értő olvasása is „megmérgez” minket – ami persze egyben ellenszérum, gyógyszer is, mint a pharmakon – ezáltal végtelenül felelőssé tesz. Felelőssé a másik iránt.

---

²¹ THOREAU, Henry David: *Walden. A polgári engedetlenség iránti kötelességről*, Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2015.

IV. Korábbi publikációim a témában

1. BELOVAI György: *Derrida's hospitality in a nutshell. An invitation*, VERBA THEOLOGICA, 2018/1. 57-69.
2. BELOVAI György: *Hogyan lett a helytelen hely helyes? Jacques Derrida khóra-értelmezése*, In: RUSZKAI Szilvia Éva; SZABADOS Bettina; FURTADO Renátó; SZABÓ Ferenc (szerk.): *Ütközéspontok V.: A Doktoranduszok Országos Szövetsége Filozófiatudományi Osztálya konferenciájának kötete*, JATE Press, Szeged, 2019. 22-32.
3. BELOVAI György: *Jacques Derrida és a vallás (nélküli vallás) különös esete*, In: KISS Gábor (szerk.): *Fiatalkutatók és Doktoranduszok IX. Nemzetközi Teológuskonferenciája 2019*, DOSZ, Budapest, 2020. 113-124.
4. BELOVAI György: *Idegen közelség. Heidegger, Derrida és Celan*, In: BÓKAY Antal; EGRI Petra (szerk.): *Az olvasás modalitásai: dekonstrukció, referencialitás, performativitás*, Pécsi Tudományegyetem Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola, Pécs, 2022. 19-34.